

O vraždě a zabití v trestním právu platném na území R. Č. S. a v osnově čs. tr. zák. s hlediska kriminálně-politického.

Ondřej Š v á b e n s k ý (Brno)*)

Úmyslné, bezprávné usmrcení člověka vyskytuje se v největších trestních právech zpravidla ve dvou modifikacích: jako vražda a zabití. Pojmové rozlišování obou těchto deliktů děje se však na základě různých dělidel a je produktem teprve novější doby.¹⁾

I.

Dělidlo mezi vraždou a zabitím.

Dříve než přikročíme ke kritice dělidla, kterého používá k pojmovému rozlišení obou deliktů osnova čs. tr. zák. (1926), zjistíme, jak tuto otázku řeší platná práva, v první řadě obojí právo platné na území republiky Československé.

1. Rakouský trestní zákon z r. 1852 rozlišuje vraždu (§ 134) od zabití (§ 140) na základě úmyslu: usmrcení (člověka) v úmyslu přímém — vražda, v úmyslu nepřímém (nepřátelském) — zabití (Entscheidungen 3135/5).

Úmysl nepřímý (t. zv. *dolus indirectus*), pozůstatek to starých kanonických ustanovení v *libri poenitentiarum*, který byl převzat rakouským trest. právem v § 1, je s hlediska moderního trestního práva anomalií. Zde činí se pachatel odpovědným za výsledek nezaviněný. Jest tedy zabití dle trest. zák. rakouského vlastně poškozením na těle, jež mělo za následek smrt. V takovémto případě nelze však činiti pachatele zodpovědným za nastalou smrt člověka, nýbrž za zamýšlené ublížení na těle a za kulposní usmrcení a to ještě jen tehdy, když pachatel možnost tohoto výsledku si představoval nebo představití měl a tato představa jej měla od trestné činnosti zdržeti.²⁾

Právu rakouskému lze však mimo to vytknouti, že si vůbec nevěší o motivy, ač právě ty, myslím, jsou v této otázce

*) Předneseno v semináři prof. Dr. Jaroslava Kallaba.

¹⁾ Na př. finský trestní zákon znal až do r. 1866 jen pojem zabití, který v sobě zahrnoval jakékoliv usmrcení člověka (Liszt: *Das Strafrecht der Staaten Europas*, str. 324). U nás znal ještě Josefský trestní zákon (1707) pouze vraždu, naproti tomu v Německu již *Constitutio Criminalis Carolinae* z r. 1532 rozlišovala vraždu od zabití (Stoos: *Lehrbuch des österreichischen Strafrechts*, str. 257).

²⁾ Kallab: *Nástin přednášek o trestním právu hmotném* (1930), str. 50.

nejdůležitější. A trestati stejně přísně na př. loupežného vraha a lékaře, který bezbolestnou injekcí usmrtí nevyčísitelně churavého a trpícího pacienta, je přežitkem, který je v naprostém rozporu s dnešním nazíráním na právo a spravedlnost. A přece oba tyto činy jsou dle § 134 vraždou! Myslím tedy, že stanovisko trest. zák. rakouského je v této otázce nepřijatelné.

2. Trestní zákon uherský čl. V. /1878 pokládá za vraždu (§ 278) úmyslné usmrcení předem rozvážené, za zabití (§ 279) úmyslné usmrcení předem nerozvážené, jinými slovy, k zločinu vraždy vyžaduje t. zv. *dolus praemeditatus*, k zločinu zabití t. zv. *dolus repentinus*.

Že toto pojmové rozlišení je velmi nevhodné, ukáží na dvou případech: 1. Řemeslný zloděj, jsa překvapen při krádeži vlastníkem věci, usmrtí jej chladnokrevně, aniž by si čin rozvážil. 2. Chudá žena, matka několika malých dětí, bloudí o hladu a nouzi ulicemi a konečně se rozhodne, uváživši svůj čin, skončit život svých dětí a svůj úmysl také provede. — Podle tr. zákona uherského bude trestán onen řemeslný zloděj lehčeji (zabití), ona nešťastná matka přísněji (vražda), ač zdravý lidský rozum se vzpírá uznati tyto tresty za spravedlivé. Myslím tedy, že kriminálně-politicky nelze dělidla uherského trestního zákona doporučiti.

3. Dříve než přistoupím k osnově čs. trest. zákona, zmíním se krátce, jak rozřešily otázku dělidla mezi vraždou a zabitím trestní zákony jiných států, zejména evropských.³⁾

A. Anglo-americké právo.

1. Anglie. Anglický common law nemá jasného dělidla mezi vraždou (*murder*) a zabitím (*manslaughter*). Pod pojem *murder* spadá úmyslné usmrcení, úmyslné poškození na těle se smrtelným výsledkem (opět *dolus indirectus*!) a usmrcení člověka, spáchané za tím účelem, aby pachatel bylo umožněno spáchání jiného zločinu (*felony*). Naproti tomu pod pojem *manslaughter* spadá případ úmyslného usmrcení z provokace a nahodilé usmrcení bezprávným, ale nikoliv zločinným jednáním (!).

2. Spojené Státy Severoamerické. Americký Statute law stojí pod vlivem anglického trestního práva (jedná se o bývalé anglické kolonie). Od prohlášení americké neodvislosti a vzniku U. S. A., vyvíjelo se na tomto území trestní právo samostatně. Také tam se rozeznává vražda od zabití. Vražda vykazuje se ve dvou formách:

a) *Murder in the first degree*. Sem spadá usmrcení s předchozím rozvážením, nebo sice bez předchozího roz-

³⁾ Viz zejména: Löffler, Liszt, Rosenfeld, Radbruch: *Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts* (1905) Bd. V. str. 30—71 a Lisztovu sbírku: *Die Strafgesetzbgebung der Gegenwart I.* (1894).

vážení, ale spáchané při provádění jiného zločinu, na př. únosu či násilného smilstva (rape), žhářství (arson), noční krádeže (burglary) nebo loupeže (robbery).

b) Murder in the second degree. Sem spadají všechny ostatní případy usmrcení člověka mimo případ zabití, které se liší od vraždy jednak nedostatkem úmyslu, jednak náležitostí provokace.

B. Francouzsko-německá skupina.

Trestní zákony států, náležejících k této skupině, rozlišují pojmově vraždu od zabití na základě předchozího rozvážení (délibération, die Überlegung). Úmyslné usmrcení předem rozvážené je vraždou (l'assassinat, der Mord), úmyslné usmrcení předem nerozvážené zabitím (le meurtre, Totschlag). Státy, jichž trestní zákony přijaly toto dědlo, jsou: Francie (Code pénal 1810), Německo, Maďarsko, Nizozemí, Švédsko, Dánsko, Norsko, Finsko, Rusko (zák. z r. 1866 a 1903), Belgie, Rumunsko, Monako, Lucembursko, Řecko, Srbsko, Bulharsko, Portugalsko, dále některá starší partikulární práva italská (Sicilie 1809, Parma 1820, Sardínie 1838, Toskánsko 1853), dále celá řada švýcarských kantonů (Aargau, Appenzell, Basel, Bern, St. Gallen, Genf, Glarus, Graubünden, Luzern, Neuenburg, Obwalden, Schaffhausen, Solothurn, Tessin, Wallis, Zug). Z mimoevropských států náleží k této skupině: Turecko, Egypt, Japonsko, Argentina, Bolivia a Paraguay.

C. Jihorománská práva.

1. Španělsko. Španělský trest. zákon z r. 1870 odlišuje vraždu (asesinato) jednak od usmrcení příbuzného, jednak od zabití. Pojem vraždy není však vyneseno jednotně, nýbrž kasuisticky. Za vraždu pokládá na př. usmrcení úkladné, loupežné, s předchozím rozvážením (premeditación conocida) a j.

2. Itálie. Italský codice penale z r. 1930 nezná zvláštního pojmu vraždy. Úmyslné usmrcení člověka se zde vyskytuje ve třech modifikacích: jako prosté usmrcení (art. 575, Omicidio), těžké, které je charakterisováno jistými přitěžujícími okolnostmi (art. 576, 577) a trestáno jednak smrtí, jednak kázníci, a konečně kvalifikované. Italský tr. zák. zná mimo to zvláštní případ usmrcení člověka (art. 584, omicidio preterintenzionale), totiž ublížení na těle se smrtelným výsledkem, od kteréhož případu dlužno odlišovat kulposní usmrcení (art. 589, omicidio colposo). Předchozí rozvážení (premeditatio) nehraje v italském trest. právu tak důležitou roli jako v jiných románských právech francouzsko-německé skupiny a je uvedeno pouze jako přitěžující okolnost (art. 577, 3°).

Velmi příbuzné názory jako tr. zák. španělský, ale značně ovlivněné francouzským Code pénal, mají také

D. Trestní práva jiho- a středoamerická.

Náleží sem státy: Brazílie, Chile, Columbia, Equador, Mexiko a Venezuela. V jednotlivostech se ovšem liší.

4. Osnova čs. trest. zákona (1926) přijala za dělidlo mezi vraždou a zabitím smýšlení vinníka:⁴⁾ jednal-li z nízkého smýšlení, je zde zločin vraždy (§ 271), nejednal-li z takového smýšlení, je zde přečin zabití (§ 272).

Kdy však je spáchán čin (v našem případě usmrcení člověka) z nízkého smýšlení? Na to nám dává osnova odpověď v § 14 odst. 3. Praví se tam: Z nízkého smýšlení je čin spáchán zejména, projevuje-li se jím hrubá zistnost, zahálčivost, zlomyslnost, nestoudnost, surovost anebo je-li vinníkovi prostředkem k tomu, aby spáchal nebo si usnadnil jiný zločin, neb aby si zajistil prospěch ze zločinu nebo se uchránil před trestem za zločin.

Myslím, že osnova čs. tr. zák. rozřešila otázku dělidla nejšťastněji ze všech právních systémů, jimiž se v rámci své úvahy zabývám. Proti dělidlu osnovy byly vzneseny ovšem také různé námítky. V této úvaze nemohu se však všemi zabývat a vybírám pouze dvě námítky Drbohlavovy, z nichž zejména druhá zdá se na první pohled velmi přesvědčivou.

Drbohlav uvádí proti pojmovému rozlišení vraždy a zabití v osnově,⁵⁾ že to nesouhlasí s názorem lidu, který bude vždy v pojmu vraždy viděti připravované, uvážené, úmyslné usmrcení člověka, v zabití pak, ne vždy ani úmyslné a když úmyslné, tedy aspoň nepřipravené a napřed nerozvážené. — Drbohlav zde zřejmě obhajuje stanovisko trest. zákona rakouského. Svoji obhajobu podpírá však argumenty, které jsou velmi málo přesvědčivé oproti těm, které jsem dříve uvedl proti stanovisku trest. práva rakouského. Myslím totiž, že »názor lidu« nemůže být nikdy rozhodujícím momentem tam, kde jde o ryzí vědecký problém, jakým je právě otázka dělidla mezi vraždou a zabitím. Dle mého názoru tedy tato Drbohlavova námítka nepřesvědčuje.

Druhá námítka zdá se být závažnější. Drbohlav totiž tvrdí,⁶⁾ že dělidlo osnovy v jistých směrech nevyhovuje, neboť mohou nastati případy, kdy osnova bude trestati úmyslné usmrcení člověka příliš mírně, ač jde o zločiny velmi těžké. Aby ukázal toto nebezpečí, používá Drbohlav tohoto příkladu: Manželka starostlivého otce několika dětí zahoří vášnivou láskou k muži jinému a aby dosáhla opětování jeho lásky, otráví svého muže. Nelze tu říci, že by ona láska — pohnutka k činu — byla nestoudností a že by čin byl spáchán z pohnutky

⁴⁾ Podotýkám, že téhož dělidla bylo použito v osnově k rozlišení zločinů a přečinů.

⁵⁾ Právník 1927, str. 203.

⁶⁾ Právník 1927, str. 204.

nízké.⁷⁾ Ani surovosti tu není, poněvadž způsob provedení úmyslného usmrcení a třeba by to byla i otrava, sám o sobě nespadá ještě pod pojem surovosti. — Kallab velmi správně namítá Drbohlavovi, že přehlédl v § 4 odst. 3. osnovy slůvko »z e j m é n a«, kterým kodifikační komise naznačila, že případy, kdy je čin spáchán z nízkého smýšlení, nejsou vypočítány taxative, nýbrž uvedeny příkladmo. Má tudíž Kallab za to, že onen případ, kterého Drbohlav používá k vyvrácení vhodnosti dělidla osnovy mezi vraždou a zabitím, lze subsumovati pod § 272, neboť smýšlení pachatelky, která obětuje své lásce cizí život, je toho druhu, že spadá pod pojem nízkého smýšlení. — Souhlasím sice s názorem prof. Kallaba, ale obávám se, že nebude-li zákonem výslovně stanoveno, že smýšlení pachatele, jehož čin svědčí o nemírném egoismu, je smýšlením nízkým, nastane v kvalifikaci podobných trestných činů v soudní praxi kolísání, které by jistě nebylo prospěšné. Tohoto nežádoucího důsledku nutno se obávati tím více proto, že vraždy a jiné delikty, u nichž motivem byla »láska«, vyskytují se v soudní praxi velmi často (na př. vraždy ze žárlivosti, z nešťastné lásky a pod.). Proto bych doporučoval, aby § 14 odst. 3. byl doplněn v tom smyslu, že za čin z nízkého smýšlení spáchaný, bude osnovou výslovně označen čin, spáchaný z »h r u b é h o e g o i s m u«. Myslím, že pod tento pojem bude lze dobře zařadit smýšlení pachatele uvedených deliktů.

II.

Trestní sankce.

Trestní zákony rakouský i uherský stanoví na zločin vraždy, rakouský i na zločin loupežného zabití, trest smrti. Stejnou trestní sankci stanoví převážná většina platných trestních zákonů.

Pokud jsem mohl zjistit dle Lisztovy sbírky Strafgesetzgebung der Gegenwart I., nesankcionují zločin vraždy trestem smrti z evropských trest. zákonů pouze tyto: Holandský Wetboek van Strafrecht z r. 1881, trestní zákony některých švýcarských kantonů, dále portugalský tr. zák. z r. 1886, italský II codice penale z r. 1889 (nikoli z r. 1930) a tr. zák. pro republiku San Marino z r. 1865. Z mimoevropských vím pouze o jednom, totiž o mexickém tr. zák. (teprve v nejnovější době).

Všechny trestní zákony, které zločin vraždy poenalísují smrtí, jednají ve smyslu t h e o r i e o d p l a t y. Je ale otázka, zdaž možno tuto taliační zásadu doporučiti de lege ferenda. Myslím, že nikoliv. Moderní trestní právo neřídí se na trest jako na odplatu, nýbrž posuzuje jej s jiného hlediska: jeho

⁷⁾ První návrh osnovy žádal totiž u zločinu vraždy, aby čin byl spáchan »z nízké pohnutky«, což později kodifikační komise změnila v požadavek »nízkého smýšlení«.

účel vidí v tom, aby chránil lidskou společnost proti nebezpečným živlům. Toto moderní nazírání na účel trestu vystihuje pěkně Kalla b⁸⁾ těmito slovy: Trest je jedním ze sociálních prostředků, jimiž proti zločinnosti jako společenskému nebezpečí dlužno bojovati. Trestní právo nemá jakési nadzemské, metafysické poslání vyrovnávat zločinem porušenou rovnováhu mezi vinou a trestem, nýbrž úkolem jeho je spolupůsobiti v souboru sil společnost udržujících, proti silám společnost ohrožujícím. — Díváme-li se takto na trest, vzniká otázka, zdaž je vůbec trest smrti vhodný, čili nic. Otázka tato je ale velmi rozsáhlá a přesahuje rámec mé úvahy. Nezbyvá tedy, než abych se o ní zmínil jen několika slovy. Podotýkám ještě, že při posuzování vhodnosti trestu smrti stavím se na stanovisko theorie ochranné.

Osnova čs. tr. zák. stojí, pokud jde o trest smrti, na stanovisku zamítavém. V odůvodnění tohoto stanoviska odvolává se osnova zejména na nebezpečí justičního omylu a na citové momenty, jež trest smrti činí opatřením nežádoucím. — Považuji za správné, že moderní trestní práva snaží se omeziti trest smrti jen na nejnutnější případy. Myslím však, že by bylo nesprávné zásadně se stavěti na odmítavé stanovisko vůči tomuto trestu, zejména v případech zpětnosti. Když se dopustil nějaký pachatel vraždy jednou a k tomu ještě za zvláštních okolností, bude jistě dostatečným trestem žalář na př. dvacítiletý. Co ale učiniti s mnohonásobným vrahem, který cynicky vraždí a loupi bez sebe menších výčitek svědomí? V takovém případě, myslím, že můžeme právem pochybovati, že trest na svobodě bude dostatečnou ochranou lidské společnosti před takovým zločincem. Pak nezbude společnosti, než užití posledního ochranného prostředku, totiž trestu smrti.

Z důvodů, které se obyčejně uvádějí proti trestu smrti, je nejzávažnější ten, který poukazuje na nebezpečí justiční vraždy. Neboť je jistě lepší, aby deset skutečných vrahů uniklo beztrestně nebo s trestem malým, než aby jeden nevinný člověk byl popraven. Tento důvod ale značně pozbývá na své závažnosti tam, kde jde o mnohonásobného vraha. Neboť jest sice možné, že soudce dopustí se omylu v jednom případě, ale jest pravdě nepodobno, že by se u téhož zločince dopustil omylu několikerého.

Tedy shrnu-li to: Trest smrti považuji za poslední ochranný prostředek, kterého společnost lidská má právo užití teprve až v krajním případě proti tomu nebezpečnému zločinci, proti němuž není dostatečně chráněna ani dlouhodobým trestem na svobodě. Takovým nebezpečným zločincem však není člověk, který se dopustil jednonásobné vraždy, a to po případě ještě za zvláštních okolností. U něho jest tedy trest smrti vyloučiti.

⁸⁾ O osnově zákona o trestání a trestní ochraně osob mladistvých (1907), str. 2.

Dopustil-li se však vrah zločinu vraždy, ač před tím byl odsouzen pro zločin téhož druhu k doživotnímu žaláři,⁹⁾ nebo dopustil-li se aspoň dvojnásobné vraždy, z nichž aspoň jeden případ trestá zákon doživotním žalářem, lze ho označiti za zločince nebezpečného společnosti lidské a jako takový budiž potrestán smrtí. Myslím tedy, že lze souhlasiti s osnovou potud, pokud vylučuje trest smrti v případě vraždy dle § 272. Nelze však přijmouti z á s a d n ě odmítavého stanoviska osnovy vůči trestu smrti.

III.

Dříve, než přistoupím k probrání zvláštních případů vraždy a zabití, musím se dotknouti dvou otázek, které s tímto thematem úzce souvisejí. Je to především otázka týkající se 1. aberratio ictus a otázka 2. kausální souvislosti mezi činností pachatelovou a výsledkem. Nečiním tak snad proto, že tr. zák. rakouský mluví o těchto otázkách v § 134, neboť s hlediska umístění považuji za nevhodné, aby otázky všeobecného významu byly řešeny u speciálního případu vraždy. Zmiňuji-li se však o nich přece, děje se tak z toho důvodu, že otázka kausální souvislosti zdá se mi nejpálčivější právě při usmrcení člověka a také aberrace, myslím, se přihází nejčastěji při útocích na lidský život.

Ad 1. Aberratio ictus.

Trest. zákon platný na území dříve rakouském má pro aberratio ictus zvláštní ustanovení v § 134, ve slovech, »že z toho nastane smrt jeho nebo jiného člověka«. Ustanovení toto platí však jen pro případ vraždy, kdežto jiné trestné činy, při nichž může aberrace nastati, dlužno posuzovati dle obecných pravidel, t. j. nastalý výsledek bude jen tehdy trestným činem, bude-li míti objektivní i subjektivní znaky trestného činu. Dle § 134 je zde tedy vražda i v tom případě, že smrtící rána zasáhla jiného člověka, než kterému byla určena dle úmyslu pachatelova.¹⁰⁾ To však platí jen pro případ, že

⁹⁾ Velmi podobné stanovisko zaujímá v případě recidivy francouzský Code pénal (Chapitre IV, Art. 56), jehož ustanovení líší se od mého stanoviska jen tím, že žádá, aby oba zločiny bylo možno trestati doživotními nucenými pracemi, (Quiconque, ayant été condamné aux travaux forcés à perpétuité, aura commis un second crime emportant la même peine, sera condamné à la peine de mort.)

Osnova čs. tr. zákona vylučuje trest smrti zásadně a to i v tom případě, že doživotní trestanec spáchal zločin, na nějž je stanoven tentýž trest (§ 70, odst. 1.).

¹⁰⁾ Trestní zákon rakouský zde směšuje, ovšem nesprávně, aberratio ictus s errorem in persona.

nenastala smrt toho, proti komu byla smrtící činnost podniknuta, neboť, jak praví rozhodnutí nejvyššího kassačního soudu rakouského (Entscheidungen č. 461/82), »nepřípustným je odsouzení pro pokus vraždy vedle vraždy dokonané, jednal-li pachatel v úmyslu, aby ho usmrtil, takže z toho povstala smrt osoby třetí«.

Jinak rozřešilo tuto otázku trest. právo uherské. Dle plenárního rozhodnutí kurie v Budapešti ze dne 8. VII. 1886, č. 60¹¹⁾ nutno posuzovati aberraci všeobecně u deliktů proti životu, zdraví a tělu tak, jakoby nastalý výsledek byl zamýšlený. Toto stanovisko se odůvodňuje tím, že pachatel zamýšlel způsobiti porušení právního statku jistého druhu — na př. života — a toto porušení skutečně nastalo. Ona okolnost, že poškozený právní statek náleží jinému individuu, je kriminálně irrelevantní. Podobně jako v právu rakouském, nelze pachatele trestati vedle dokonané vraždy ještě za pokus téhož zločinu. Neboť tento menší výsledek je obsažen v onom těžším výsledku, totiž nastalé smrti třetí osoby. V tom případě pak, že pachatel usmrtil nejen osobu, kterou usmrtiti zamýšlel, ale vedle toho ještě osobu jinou, je zde podle trest. zák. uherského tolikanásobný zločin vraždy, kolik případů smrti nastalo.

S hlediska moderního trest. práva nelze však přijati ani stanoviska tr. zák. rakouského, ani tr. zák. uherského, neboť oba zákony poenalísují pachatele za výsledek, který nezamýšlel, nepředvídal, ba kolikrát ani předvídati nemohl. Tato ustanovení nelze srovnati se zásadami moderního trestního práva, které trestá pachatele jen potud, pokud si výsledek představoval a pokud jeho představa byla správná, nebo tehdy, když si sice výsledek nepředstavoval, ale představití měl a ona představa ho měla od trestné činnosti zdržeti. Nutno tedy správně viděti v případě aberrace dva činy: pokus co do výsledku chtěného, ale nenastalého, a kulposní jednání co do výsledku nastalého a, pokud se tohoto týče, ještě jen tehdy, když pachatel skutečně nedbale jednal.¹²⁾

Jak rozřešila otázku aberrace osnova čs. trest. zákona? Lex ferenda nezná vůbec žádného pojmu aberratio ictus, neboť se v ní uplatňují nové názory, podle kterých jde při abberaci o omyl ve skutkových okolnostech (na př. pachatel se mylil v síle průbojnosti střely, která proletěla tělem zamýšlené osoby a zasáhla osobu nezamýšlenou. Pachatel si vůbec nepředstavoval, že jeho činností bude zasažena osoba, u níž trestní výsledek nastal).¹³⁾

Ustanovení, podle kterých se posuzují omyly ve skutkových okolnostech, obsahuje osnova v § 20. Tento předpis však

¹¹⁾ Cituje ve slovenském překladě Drbohlav v časopise Právní obzor X., str. 481.

¹²⁾ Viz Kallab, Nástin přednášek o trestním právu hmotném, str. 55.

¹³⁾ Drbohlav, Právní obzor X., str. 483.

nelze aplikovati na aberratio ictus, protože ta je charakterisována tím, že pachatel, jednáje v úmyslu, aby spáchal trestný čin, zasáhnul místo osoby zamýšlené nebo vedle ní osobu nezamýšlenou, kdežto § 20 požaduje, aby »vinník měl za to, že jeho čin není bezprávný«.

Jak tedy budeme dle osnovy posuzovati případy aberrace? — Dle odůvodnění má osnova za to, že o aberratio ictus stačí úplně ustanovení o pokusu v § 8, odst. 3., který praví: Ustanovení odstavce prvního a třetího platí, i když vinník podnikne čin nezpůsobilým prostředkem nebo na nezpůsobilém předmětu, pokládáje je za způsobilé. (Poznamenávám, že stačí relativní nezpůsobilost, není třeba nezpůsobilosti absolutní.) Při povrchním rozboru citované normy by se zdálo, že jí bude lze těžko použít k řešení případů aberrace. Ale přece je zde obsažena zásada, podle které dlužno postupovat. Neboť dle osnovy spočívá aberratio ictus v omylu pachatelově o skutkových okolnostech, které zavinily, že činnost pachatelem podniknutá zasáhla vedle zamýšleného předmětu, nebo místo něj, předmět jiný.¹⁴⁾ Použije-li pachatel ve spáchání trestného činu třeba jen relativně nezpůsobilého předmětu, může být trestán, třebaže se domníval, že onen prostředek je způsobilý, pouze za pokus. A právě při aberraci o takovou relativní nezpůsobilost jde. Neboť prostředek, kterého pachatel použil, je sice nezpůsobilý, aby ublížil zamýšlené osobě, ale je způsobilý — jak právě výsledek dokazuje — aby ublížil osobě nezamýšlené. Může tedy býti co do prvního výsledku činěn pachatel odpovědným pouze za pokus, nikoliv za dokonáný trestný čin. Pokud se týká nastalého výsledku, je samozřejmé, že zde jde o kulposní jednání, ovšem za předpokladu, že pachatel zavinil výsledek svojí nedbalostí.

Ad 2. Kausální souvislost.

Trestní zákon rakouský obsahuje zvláštní kasuistická ustanovení o kausální souvislosti mezi výsledkem a činností pachatelovou v § 134. Ustanovení tato neplatí však jen pro případ vraždy, nýbrž vyjadřují obecnou zásadu, platnou pro celý obor trestního práva (Entscheidungen č. 3819/11). Dle § 134 odpovídá pachatel za výsledek i tehdy, když mimo činnost pachatelovu ještě jiné zvláštní okolnosti napomáhaly k tomu, aby nastal, pokud ovšem ovšem příčinný řetěz nebyl přerušen jednáním či opomenutím osoby třetí, nebo jednáním či opomenutím poškozeného, který jednal v úmyslu, aby svůj stav, pachatelem přivoděný, zhoršil (Entscheidungen č. 642/84, 1097/87 a 4058/13, Vážný č. 332/21).

Uherský trest. zákon počíná si naproti tomu jinak. Trestá pachatele za to, co on svou činností zamýšlel, po-

¹⁴⁾ Jak vidno, může se při aberraci jednati jen o delikt, spáchaný z nedbalosti, nikoliv úmyslně nebo vinou vědomou.

kud ovšem nastal výsledek takovým způsobem, který pachatel předvídal. Drbohlav¹⁵⁾ uvádí tento příklad: Zamýšlel-li pachatel zastřeliti jiného, dlužno kausální souvislost nastalé smrti posuzovati v tom směru, že smrt nastala takovým způsobem, jak ji pachatel zamýšlel způsobiti, tedy v našem případě, byla-li smrt způsobena střelnou ranou. Tato sama poranění, poruší takový tělesný orgán, jehož porušení podmiňuje smrt. Přistoupí-li k této střelné ráně teprve další okolnosti nebo příčiny, na př. sepse, které poruší orgány tou měrou, že smrt nastane, pak není tu kausální souvislosti, poněvadž pachatel nezamýšlel tímto způsobem smrt způsobiti, třebaž je ona střelná rána příčinou, že nastaly ony další okolnosti, které tělesné orgány tak porušily, že nastala smrt. Proti řešení uherského trest. zákona svědčí však, že ujdou mnohdy trestu činnosti s velmi těžkými následky nebo budou postiženy jen tresty nepatrnými.

Osnova čs. tr. zák. nazírá na kausální souvislost mezi zevnější činností pachatelovou a trestným výsledkem stejně jako trest. zák. uherský a platí tedy pro ni totéž, co jsem uvedl proti nazírání tohoto zákona na tuto otázku.

Myslím, že věcně rozřešilo otázku příčinné souvislosti trestní právo rakouské velmi správně, neboť považují za spravedlivé, aby pachatel byl činěn odpovědným z trestné činnosti i tehdy, když vyvolal pouze jedinou z více podmínek nastalého výsledku, a to tu, která dle zkušlosti zpravidla přivodí onen trestný výsledek (t. z v. typická či adekvátní kausalita). Rozhodujícím zde je, že si pachatel výsledek představil a chtěl, že také podnikl zločinnou činnost, která ke skutečnému vykonání vede, a myslím, že mu nelze vůbec přičítati k dobru tu okolnost, že mu bylo něco nápomocno k tomu, aby výsledek nastal.

De lege ferenda nelze však doporučiti formu, jakou tr. zák. rakouský tuto otázku rozřešil. Mám totiž za to, že zjišťování okolností, které lze seznati pouze ze zkušlosti, nemá být omezováno několika kasuistickými ustanoveními, způsobujícími nutně kusost právního pravidla, nýbrž nejlépe rozřeší zákonodárce tuto otázku tím, že ponechá zjištění všech kriminálně relevantních okolností v otázce příčinné souvislosti volnému uvážení soudcovskému.

III.

Kvalifikované a privilegované případy vraždy a zabití.

Obojí trestní právo platné na území Československé republiky i osnova čs. tr. zák. rozeznává některé zvláštní případy vraždy a zabití. Osnova čs. tr. zák. nepřevzala však všech zvláštních případů, které zná platné právo, ale na druhé straně zná některé nové, které jsou platnému právu neznámy. Osnova

¹⁵⁾ Viz Právník 1927, str. 44.

nezná ani onoho kvalifikovaného případu usmrcení člověka, který pod názvem usmrcení příbuzného je znám mnohým trestním zákonům (na př. francouzský Code pénal § 299, uherský § 280 a j.) a trestán přísněji, než usmrcení člověka cizího. Považuji stanovisko osnovy za velmi správné, neboť mohou nastati případy, kdy usmrcení příbuzného, a třeba i předem uvážené, bude se nám jevit lehčím deliktem, než usmrcení člověka cizího.

Ve své práci budu se zabývati 1. zabitím některého z ústavních činitelů, 2. zabitím z útrpnosti, 3. usmrcením na žádost, 4. spoluvinou na sebevraždě a 5. usmrcením dítěte. O některých těchto trestných činech existuje již celá literatura. V rámci této práce mohu však o nich pojednati jen velmi krátce.

Ad 1. Zabití některého z ústavních činitelů.

Trestní zákony rakouský a uherský neznají tohoto kvalifikovaného případu zabití. Úmyslné usmrcení hlavy státu bylo přičítáno pachateli jako zločin velezrady (Rak. tr. z. § 58, uh. tr. z. § 126) a trestáno smrtí. Československým zákonodárstvím byly však oba tyto zákony zrušeny a nahrazeny ustanoveními §§ 7—9 zák. na ochranu republiky z r. 1923. Dle tohoto zákona trestá se těžkým žalářem doživotním pokus zloč. vraždy, zloč. úmyslného zabití i pokus tohoto zločinu, byl-li spáchán na některém z ústavních činitelů vypočtených v § 7.

Také *lex ferenda* zná tento delikt (§ 271) a zvyšuje trestní sazbu pro toho pachatele, který se dopustil přečinu zabití na presidentu republiky nebo na předsedovi vlády, členu vlády, předsedovi zákonodárného sboru, guvernérů Podkarpatské Rusi nebo členu státního soudu buď při výkonu jich pravomoci nebo pro tento výkon. — Myslím, že osnova velmi správně poenalísuje přísněji zabití některého ze jmenovaných ústavních činitelů, neboť zde objektem trestného činu není jen soukromá osoba, nýbrž některý z hlavních orgánů státní moci.

Ad 2. Usmrcení člověka z útrpnosti.

Trestný čin, usmrcení člověka z útrpnosti, aby byl vysvozen z krutých bolestí, způsobených nezhojitelnou nemocí nebo z jiných tělesných muk, proti nimž není pomoci, je problémem velmi sporným, o němž bylo již hodně diskutováno nejen právníky, ale i lékaři. Literatura zde mluví o t. z v. problému *euthanasie*. Řeknu o tomto problému jen několik slov.

Problém *euthanasie* záleží v tom, zda se smí nevyлéčitelně nemocným (na př. nevyлéčitelnou rakovinou) vůbec zkracovati život čili nic. Lékařské sjezdy uvažovaly o tomto problému, ale

vždy dospěly k názoru, že věda nemůže si udělit právo takového zasažení do lidského života a že nemůže převzít takovou odpovědnost, protože nepředvídatelná vyléčení jsou sice vzácná, ale nikoliv vyloučená. — S hlediska právníckého zabývá se euthanasií celá řada právních theoretiků, kteří se vyslovují jednak pro poskytnutí euthanasie (na př. Oppenheim, Kessler, Liszt, Lilienthal, Miříčka), jednak proti ní (na př. Russell-Wells, Kallab). Oba dva tyto směry snášejí pak celou řadu důvodů pro i proti. Nemohu zde pro jejich rozsáhlost vypočítávat tyto důvody. Odkazuji v té věci na spis Stránského (Vůle poškozeného ve skutkových podstatách trest. práva), kde autor se velmi pečlivě obírá problémem euthanasie, a na články Miříčkovy (Usmrcení na žádost a z útrpnosti podle osnovy trestního zákona) ve »Věstníku čs. společnosti pro právo trestní«.

Všechny ty důvody pro i proti jsou závažné a bylo by dosti těžko rozhodnouti se výhradně pro poskytnutí euthanasie nebo proti ní. Je to však naším úkolem? Myslím, že nikoliv, neboť s hlediska trestního práva nejde o rozřešení otázky, zdaž má či nemá být euthanasie poskytována, nýbrž jde, jak praví Miříčka,¹⁶⁾ o zásadní rozhodnutí, zdaž se má trestní zákon dívat na toho, kdo z útrpnosti jiného usmrtí, jako na vraha či nikoliv. A nyní se nám bude jevit ta otázka poněkud jinak. Dříve ale zjistíme, jak se dívají na privilegium euthanasie trestní zákony rakouský a uherský.

Trestní zákon rakouský nemá zvláštního ustanovení o usmrcení z útrpnosti. Delikt tedy nutno posuzovati jako vraždu dle § 134. To potvrzuje rozhodnutí nejvyššího kasačního soudu rakouského (Entscheidungen č. 4194/14), podle kterého ani přivolení usmrceného (§ 4 tr. z.), ani přesvědčení pachatele, že mu usmrcením nepůsobí zla, nýbrž prokazuje dobrodiní, nevylučuje trestní odpovědnost dle § 134 tr. z.

Trestní zákon uherský nemá také žádného zvláštního ustanovení o euthanasií. Proto nutno tyto případy posuzovati podle § 278 jako vraždu.

K tomu poznamenávám tolik: V moderním trestním právu je jistě neudržitelný právní předpis, který by trestal stejně na př. loupežného vraha jako člověka, který jiného usmrtil z útrpnosti. Norma, která něco takového ustanovuje, nevšímá si vůbec motivů, které pachatele vedly k vykonání trestného činu. A přece tam, kde jde skutečně o euthanasii, jedná pachatel z těch nejslechetnějších pohnutek, chtěje svému bližnímu ukrátit jeho muka a utrpení. Je tedy stanovisko trestních zákonů rakouského a uherského nepřijatelné.

Proto dlužno vítati ustanovení osnovy čs. t. z. z á k o-

¹⁶⁾ Viz Usmrcení na žádost a z útrpnosti podle osnovy trestního zákona.

na, která v souhlase se svým zdůrazňováním smýšlení pachatelova, stanoví pro případ euthanasie v § 271 odst. 3. privilegium, záležející v tom, že soud může za jistých okolností trest mimořádně zmírniti neb od potrestání vůbec upustiti. Osnova nežádá, aby ono usmrcení se stalo na žádost trpícího. Odůvodňuje správně své stanovisko poukazem na to, že jsou možné případy, kdy vůbec taková žádost by nemohla býti splněna.

Ad 3. Usmrcení na žádost

je druhým takovým sporným problémem, který je v literatuře řešen velmi rozdílně. Já mohu ve své úvaze pouze ukázat, jak se na tento trestný čin dívají trestní systémy právní, kterými se ve své práci obírám.

Trestní zákon rakouský nezná vůbec tohoto privilegovaného deliktu, protože to odporuje všeobecné zásadě, normované v § 4 tr. z. Usmrcení na žádost posuzuje tudíž trestní právo rakouské jako zločin vraždy.

Trestní zákon platný na území dříve uherské zná tento delikt (§ 282), ale činí mírnější trestnost pachatelovu závislou na podmínce, aby čin byl vykonán na rozhodné a vážné přání usmrceného.

K tomu poznamenávám tolik: Usmrcení na žádost — hledíme-li k motivu činu — není možno posuzovati a trestati stejně přísně jako vraždu. Neboť zde není vlastně úmyslu nepřátelského, ani znásilnění vůle k životu. Správným ovšem je, aby trest byl vyšší než za usmrcení z útrpnosti, protože zde jedná pachatel zpravidla bez vlastního motivu, kdežto u usmrcení z útrpnosti je pachateli motivem soucit s trpícím. Proto dlužno stanovisko rakouského trest. zákona odmítnouti.

Osnova čs. tr. zák. nemá samostatného ustanovení o tomto trestném činu. Není ho ale také třeba, protože § 77 osnovy dovoluje, aby byla snížena trestní sazba v tom případě (odst. 2.), že vinník spáchal trestný čin podléhaje mimořádnému pokušení nebo mimořádnému nátlaku nebo v přechodném omluvitelném mimořádném stavu duševním. — Bude se tedy v osnově čs. trest. zák. posuzovati usmrcení na žádost jako zabití, ale trestní sazba se vzhledem k § 77 sníží.

Ad 4. Spoluvina na sebevraždě.

V otázce právního hodnocení sebevraždy a účasti na ní projevuje trestně-právní theorie odedávna mnoho bezradnosti. Při řešení tohoto sporného problému naskytají se nám dvě otázky. Především, jak hodnotiti sebevraždu? Jako jednání trestné či beztrestné? A odpovíme-li na tuto otázku záporně, lze pak trestati spoluvinu na sebevraždě, když čin sám je beztrestným?

Otázka trestnosti sebevraždy není dnes již předmětem právnických debat a diskusí a myslím, že bychom nenašli dnes

právního theoretika, který by trestnost sebevraždy obhajoval. Ale historie trestního práva nás poučuje o tom, že leckdy byla trestnost sebevraždy doporučována jakožto therapeutický prostředek proti sebevraždě, ba že se v tomto směru staly i praktické pokusy (Napoleon). Dnes však víme, že trestati sebevraždu jest naprosto neúčelné a s hlediska juristického nemožné. (Trestnost sebevraždy předpokládá totiž existenci právní povinnosti k životu, kteroužto povinnost však nelze zkonstruovati.)

Díváme-li se ale na sebevraždu jako na čin trestně irrelevantní, můžeme trestati účast na sebevraždě? Zdánlivě nikoliv. Ale jinak se nám bude jevit tato otázka, uvědomíme-li, že zde nejde o účastenství v technickém slova smyslu, nýbrž o samostatný trestný čin, který je nutno poenalizovat z důvodů mravních a sociálních.

V platném právu je řešena otázka účasti na sebevraždě takto: Kdežto u h e r s k ý t r. z á k o n trestá tento delikt zcela samostatně v § 283, nemá r a k o u s k ý t r. z á k o n samostatně právní normy o účasti na sebevraždě. Rakouská trestně-soudní praxe, opírajíc se o rozhodnutí nejvyššího kassačního soudu (Entscheidungen 8012/82, 7980/03, 11567/07), že skutková podstata deliktu § 335 tr. zák. nevztahuje se toliko na jednání kulposní, nýbrž jest subsidiární normou poenalizující každé (tedy i dolosní) jednání proti bezpečnosti života, pokud nebylo zachyceno jinou speciální normou, subsumovala účast při sebevraždě pod § 335 tr. zák. De lege ferenda nelze však doporučiti, aby účast na sebevraždě (a jsou myslitelný případy, kdy tento delikt skrývá velmi rafinované jednání pachatelovo, směřující k násilnému zmaření lidského života!) byla trestána jen subsidiární normou, nýbrž tento těžký zločin vyžaduje normy samostatné.

Tohoto názoru se přidržuje osnova čs. tr. zákona v § 273, trestajíc žalářem toho, kdo ze sobecké nebo jiné nízké pohnutky úmyslně dožene, nebo pohne jiného k sebevraždě nebo jinému z takové pohnutky úmyslně při sebevraždě pomáhá, došlo-li k sebevraždě neb aspoň k pokusu o ni. Toto stanovisko je jistě správné. — Jest ale litovati, že tato norma zachycuje jen ony případy spoluvinn na sebevraždě, kdy pachatel jednal z nějaké nízké pohnutky. Neboť bylo by spravedlivé, aby i ten pachatel, který by bez vlastního motivu někomu při sebevraždě pomáhal, byl trestán aspoň za přečin. Nevidím také důvodu, proč by měl být pachatel trestán až tehdy, »došlo-li k sebevraždě neb aspoň k pokusu o ni« a proč by měl být tedy pokus tohoto činu beztrestný. Zejména tam, kde jednal z nějaké nízké pohnutky, měl by být, myslím, pachatel trestán jako za čin dokonáný.

Dalším privilegovaným a v soudní praxi často přicházejícím deliktem proti životu je

Ad 5. Usmrcení dítěte.

Tento trestný čin liší se od ostatních trestných činů proti životu tím, že 1. subjektem jeho může být jen žena-rodice a 2. předmětem může být jenom rodící se nebo právě se narodivší dítě. Nasciturus je ještě plodem a nemůže být tedy objektem tohoto trestného činu.

Důvodem privilegia je — jak uvádí odůvodnění k osnově čs. tr. zák. — dvojí: jednak důvod povahy objektivní, totiž ten, že jde o plod oddělující nebo oddělivší se od těla matčina, takže čin blíží se vyhnání plodu, jednak povahy subjektivní, totiž onen zvláštní psychický stav, ve kterém se matka při porodu nalézá.¹⁷⁾

Pokud se týče časové působnosti tohoto privilegia, považují za nutné zmíniti se o tom, že některé trestní zákony určují přesně, do kdy matka požívá tohoto privilegia.¹⁸⁾

De lege ferenda nelze tohoto řešení doporučiti, protože okolnosti, za nichž se porod děje, jsou v každém případě jiné a také depresivní vliv porodu jest u každé matky, dle individuálních vlastností, různé intensity. Proto pokládám za správnější řešení této otázky stanovisko těch trestních zákonů, které ponechávají rozhodnutí v této věci volnému uvážení soudcovskému.

Trestní zákon rakouský (§ 139) rozeznává vraždu na dítěti manželském, kterou trestá těžkým žalářem doživotním a vraždu dítěte nemanželského, kterou trestá mírněji. Zdánlivě je toto odstupňování správné. Ve skutečnosti tomu tak ale není. Představme si jen případ, že nějaká chudá matka, jejíž manžel krátce před tím zemřel, v zoufalství nad budoucností sáhne svému, právě se narodivšímu dítěti, na život. Vidíme, že i manželská matka může se octnouti v takových tísnivých situacích, jako nemanželská. Můžeme tedy říci, že v tomto směru trestní zákon rakouský nevyhovuje.

Trestní zákon uherský zná také tento privilegovaný delikt (§ 284), ale privilegium zmírněné trestní sazby udě-

¹⁷⁾ Privilegium usmrcení dítěte je výplodem teprve nejnovější doby. Dřívější trestní zákony neznaly tohoto privilegia a trestaly zpravidla usmrcení dítěte jako parricidium (na př. římské právo, kde Lex Cornelia de Sicariis praví: Mater quae filium filiamve occiderit eius legis adficitur — čítuje Chauveau-Hélie, Théorie du Code pénal). Ale i některá platná práva neuznávají tohoto privilegia (Anglo-americké právo, trestní zákony turecký, bulharský, egyptský, konzský, venezuelský a japonský — viz Liszt, Löffler, Rosenfeld, Radbruch: Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechtes, Bd. V.).

¹⁸⁾ Toto časové omezení obsahovala některá partikulární trestní práva německá (na př. bavorský tr. zák. stanovil, že toto privilegium platí pro matku nejdéle 3 dni po porodu, saský, württenberský, brunšvický a bádenský tr. zák. 24 hod. po porodu). — Viz Herbst, Handbuch des allgemeinen österreichischen Strafrechtes, str. 308.

luje pouze matkám nemanželským. Usmrcení dítěte manžel-
ského dlužno tedy posuzovati dle §§ 278 nebo 279. Trestní zá-
kon uherský vyhovuje tedy požadavkům moderního trestního
práva ještě méně než tr. zákon rakouský.

O s n o v a č s. t r. z á k. (§ 274) uděluje privilegium mír-
nější trestní sazby velmi správně jak matkám nemanželským,
tak i manželským. Mimo to všímá si také motivů, které vedly
matku k tomu, že své dítě usmrtila. Jsou-li tyto motivy nízké,
je zde zločin, nejsou-li takové, je zde přečin. Odtud dvojí trestní
sazba osnovy žaláře a vězení.

Z p r á v y

Podunajská federace na konferenci v Londýně. Stížení mezi-
národního hospodářského styku, které zaviniily autarkistické
snahy poválečné, plynoucí zřejmě nejen z prostého ochra-
nářství, ale hlavně z válečných zkušeností, bylo ještě vysoce
zhoršeno opatřeními, k nimž musily v poslední době sáhnouti
některé státy na ochranu své měny. Tak zv. devisová a jiná
opatření vedou namnoze v praxi ku prohibici dovozu — a že
se tím dosáhne jen zhoršení v š e o b e c n é hospodářské si-
tuace světové, o tom nelze pochybovati. — Nepočítáme-li hos-
podářskou část Briandova plánu Panevropy za pokus, ježto
celý plán nevyšel za své povšechné theoretické začátky, byly
zde dosud dva pokusy o nastoupení cesty k ulehčení mezinárod-
ního hospodářského styku. Oba pokusy byly plány partiálními,
nikoliv obecnými. První byl loňský pokus německo-rakouský
o celní unii. Ten padl hlavně pro politické obavy z t. zv. an-
šlusu. Letos se stal pokus druhý. Neutěšená situace Rakouska
a Maďarska, jak na ni zvláště upozornila finanční komise Spo-
lečnosti národů ve svém nedávném raportu, stísněná situace ve
střední Evropě vůbec a zvláště podvázání hospodářského styku
zmíněnými již nutnými opatřeními na ochranu měny vedly
k plánu, aby t. zv. podunajské státy utvořily užší hospodář-
skou soustavu. Tím navzájem zajistily by aspoň částečně svůj
export — a byť nebylo pochyby, že ku zotavení hlavně v Ra-
kousku a Maďarsku bude potřebí i zahraniční pomoci, přece
náprava dala by se hlavně na podkladě své p o m o c i, což
konečně je jediná skutečná cesta ku zlepšení a jediná záruka
pro ty, kdo ze zahraničí pomoc poskytnou, že nová pomoc ne-
bude pouhým rozmnožením starých ztrát. — I když naše re-
publika zdaleka není v tak zlé hospodářské situaci jako hlavně
jmenované státy, přece i my jsme těžce postiženi krizí i zoufa-
lou situací v bezprostředním sousedství a jest jisto, že prove-
dení zmíněného plánu by podstatně zlepšilo situaci rozsáhlého
úseku našeho hospodářského života, protože z celkového obrátu
našeho mezinárodního obchodu týkalo se v roce 1928 24%,